

Rojanska in sv. ivanska šola, ki sta lani kazali depresijo v številu otrok, sta si letos opomogli. Pripominjam pri tem pa, da starši teh dveh šolskih okolišev kaj radi svoje otroke vpisujejo zaradi nemščine v c. kr. nemške ljudske šole v Trstu ter tudi v mestne C. M. družbine šole. Letos (sol. l. 1912/13.) pa so družbine šole take okoliške otroke večidel odklonile iz prav zdravih razlogov, osobito pa, ker imajo v mestu samem bivajočih otrok več negoli dovolj vsolanih.

V italijanskih ljudskih šolah je bilo vpisanih:

	1. 1909/10.	1. 1910/11.	1. 1911/12.
Škedenj	352	380	398
Rojan	361	451	503
Sv. Ivan	262	354	395
Barkovlje	197	188	213

Toliko v primerjanje z gorenjo razpredelbo.

In sklep? Ob teh številkah naj se ustavimo? Prosveto med naše ljudstvo! Delo in zopet delo! F. Pl.

Tudi rekord!

(Z Goriškega.)

V nedeljo dne 6. oktobra je minilo 6 let, odkar se je vršila seja ožjega c. kr. V sporazumu s saborom je vlada sklenila, da zgradi v času od 1913—1918 na leto po 40 novih šol.

okrajnega šolskega sveta za goriško okoličje, na kateri so razpravljali med drugim tudi o odloku c. kr. deželnega šolskega sveta, kako je izvrševati novi šolski in učni red.

Kratko poročilo o tej seji — sestavil ga je tovariš B. — smo čitali v 42. številki »Učiteljskega Tovariša« z dne 19. oktobra 1906. Glasi se med drugim doslovno: »C. kr. deželni šolski svet je izdal dolg odlok, kako je izvrševati novi šolski in učni red. Šolska vodstva ga dobe v kratkem času«.

Danes, po preteku 6 let, vidimo, da se pojma »dolg odlok« in »kratkost« kaj vrlo ujemata, zakaj po dolgih šestih letih onega kilometrskega dolgega odloka še ni. Na Kranjskem je tudi v veljavi dokončni šolski in učni red kakor pri nas, a izvršilni predpis, za Kranjsko je bil izdan od c. kr. deželnega šolskega sveta kranjskega kmalu po šolskem in učnem redu ter se ga učiteljstvo sosednje dežele že par let s pridom poslužuje. Pri nas pa o kakem izvršilnem predpisu ni nikakega sluha!

Morda nam ne bodo šteli v greh, če izrečemo ponižno željo, da bi bilo vendar le prav in dobro, če bi po šestih letih oni obljubljeni »dolgi« odlok zagledal beli dan! Malo večje hitrosti bi želeli, nikakor pa ne take, kakor jo je imel deželni šolski svet pri onem-le znanem odloku glede učiteljev-zupanov, ki je bil s tako naglico sestavljen, a še z večjo urbi et orbi razposlan, da si je naposled noge polomil! Je namreč v resnici velik križ: časih ti kar dežuje odlokov, nalogov, ukazov ali kakor se že te vrste fermani imenujejo, da človek ne ve, kaj naj bi v vsej naglici storil, da ustreže vsem tem zahtevam vsemogočih inštanca in se izogne raznim neprilikam s paragrafi, na drug strani pa zopet nedosežna počasnost, s katero se n. pr. brezprimerno odlikuje gori opisani obljubljeni dolgi odlok. Pravi rekord!

Za danes ponavljamo, kar pravi ministrski razpis z dne 29. septembra 1905. l. št. 13200, o izvršitvi hkratu izdanega dokončnega šolskega in učnega reda: »Konečno se prosijo deželna šolska oblastva, naj izdajo vse potrebne izvršitvene odredbe pravočasno pred pričetkom prihodnjega leta, s katerim dobi moč dokončni šolski in učni red«.

Dostavljamo le to, da bomo zadovoljni, če ga dobimo, ne glede na gornje določilo tudi po šestih ali celo sedmih letih, saj čez sedem let vsaka reč prav pride, kakor že pravi znani ljudski izrek! Y

Pazin in pripravnica za učiteljske.

Na prvi pogled se dozdeva geografska leža istrskega, s treh strani po morju pristopnega polotoka zavirljiva; ali ako natančneje presojamo njegovo ležo, opazimo, da je Istra potisnjena v morje, izločena od prometnih emporijev, ki severno od nje globlje zasejajo v evropsko celino in tvorijo gospodarsko težišče za ves jug. Imamo tu Trst in Reko; prvi dominira nad vso severno Istrjo do Umaga, Buzeta in Podgrada, a Reka razprostrta svojo vplivno sfero preko Kvarnera in Liburnije, ki je z naravnim zidom — Učko — oddeljena od južne Istre. Del polotoka južno od Vodnjana kakor vso ozko zapadno obalo moramo prepustiti interesni sferi Pulja, Rovinja in Poreča, a ostala srednja Istra bi bila odvisna od Pazina, ki se pa kakor sploh nobeno istrsko mesto, ne pospne do gospodarskega emporija. Istra

je premajhna, nego da bi mogla sama zase tvoriti gospodarsko uvaževanja vredno celoto, ali za srednjo in del dolnje Istre je Pazin gospodarsko središče: tu je naravno križišče vseh večjih cest za Trst, Poreč, Pulj, Labinj, Reko in Buzet.

Pred tridesetimi leti je bil Pazin na potu gospodarskega propadanja — kakor druga celinska istrska mesta — z nekaj trgovcev in obrtnikov, ki so živeli od hrvaške okolice. Ali po otvoritvi državne železnice Divača-Pulj, je pričela za Pazin nova era: trgovina z vinom je obogatela nekaj trgovcev, in v mestu se je pričelo novo življenje.

Ko je leta 1886. prešla občina v hrvaške roke, je pričelo meščanstvo sovražiti našega kmeta, ker niso v njem do tedaj na vseh poljih zatiranem trpinu, hoteli videti sebi enakopravnega državljanca, in med italijanske vrste je prešlo več hrvaških družin, ki so postale pozneje kot dobri trgovci temelj pazinskega italijanstva.

Borba, ki jo je bil hrvaški kmet, ni bila samo narodna, ampak tudi socialna, gospodarska. Da se kmet osvobodi ne le narodna, ampak tudi materialno, so osnovali leta 1896. »Posojilnico«, ki ji je sledilo leta 1900 tudi gospodarsko društvo.

Z ustanovitvijo hrvaške gimnazije l. 1899. so bili Italijani poraženi na polju narodnega boja; gospodarski boj se pa bije nadalje, in od njegovega izida je odvisen tudi uspeh nacionalne zmage. Končna zmaga bi morala biti naša, zakaj živeli dovažna mestu novih sil. Leta 1890. je imel Pazin le 1792 duš, a leta 1910. so jih našli 2793, med katerimi je bilo le 1100 Italijanov. Kakor vsako razvijajoče se mesto, tako mora tudi Pazin svoj naraščaj iskati v priseljevanju: medtem, ko se ljudstvo v pazinskem okraju pomnožuje v 10 letih za 6,9%, se je pomnožilo v Pazinu v 20 letih na 56%. In v resnici je 31,46% pazinskega prebivalstva rojenega izven pazinske občine: od teh jih spada na Slovane 21,78% in na Italijane 9,68%.

Hrvaški živeli napreduje v Pazinu mirno ali konstantno, in od volje vodilnih faktorjev je odvisna popolna zmaga.

Tudi na šolskem polju moramo zaznamovati napredek: otroški vrtec je prenapolnjen, ljudska šola se razvija na obče zadovoljstvo; v l. gimnazijski razred je vstopilo letos 54 učencev, za naše razmere lepo število; le s pripravnico za učiteljske ne more in niti ni zadovoljen noben pošteno misleč Hrvat. Že v »Učit. Tov.« z dne 20. septembra t. l. je bilo dokazano s številkami, da ona ne vrši svoje naloge, da je v Pazinu nepotrebna! Mesto bi ne izgubilo s njo ničesar. Sinovom našega naroda pa je na razpolaganje za pripravljanje za učiteljske hrvaška gimnazija.

Ne samo, da pazinska pripravnica ne izpolnjuje niti z daleka zahtev, ki jih vanjo stavlja narod in država, ampak ona je eden izmed najdražjih učnih zavodov v Avstriji sploh.

Ne proti Pazinu in ne proti hrvaštvu Pazina, ki bi se mu s premestitvijo ne skrivil las na glavi, ampak za celokupni hrvaško-slovenski narod v Istri in v njegovo korist se mora pripravnica premestiti od tod v Buzet, kjer bo mogla vršiti nalogo in izpolnjevati dolžnosti, ki jih ima do države in do hrvaško-slovenskega naroda v Istri! Naš narod potrebuje šol in učiteljev, zato naj ne bodo one šole, ki smo se jih priborili s težko muko, le za parado, temveč za istinito širjenje izobrazbe med naše ljudstvo. Ne v paradiranju, ampak v smotrnem nardono-gospodarskem in kulturnem resničnem delu ima narod svojo bodočnost!

Odgovor dopisniku „Zarje“.

(S Krasa.)

V 408. številki od 14. oktobra t. l. zgoraj imenovanega glasila jugoslovanske socialne demokracije sem čital v rubriki »Goriško« dopis »Sežana«.

Ta se začena: 17. t. m. zboruje liberalno-klerikalno učiteljsko društvo sežanskega okraja... zmes liberalnih in klerikalnih učiteljev. Dalje navaja krumirstvo, obljublja pa še pisati o tem predmetu, da spozna ljudstvo te hinavce itd.

Z dopisnikom se ne spuščam rad v polemiko. Saj se je sam dovolj obsodil s tem, da ni do danes nastopil javno pred učiteljstvom, ampak neprestano zabavlja in se jezi za plotom, kakor da bi bil on edini, čisti — »brezmadežni zastopnik učiteljstva« na kršnem Krasu. Kolega! Oprostite tem vrsticam, toda zde se mi nujno potrebno.

Kaj misliš doseči s tem svojim večnim rovanjem? Se ti li zdi umestno prati umazano naše perilo v tujih listih, zabavljati čez kolege, na katere si radi šolskih zadev jezen, v javnih lokalih vpričo oseb, ki niti ne vedo, kaj si in na koga se jeziš.

Govori odkrito in reci. Up mi je splaval po vodi dosegel nisem, po čemer mi

je koprnelo srce. Zato renčim in bi najrajši vrat zavil klerikalno-liberalnemu učiteljstvu.

Če si tako prepričan socialist, kakor se držiš, bi moral vedeti, da je tudi za nas, uboge pare dobra enotnost, skupnost, a da ima veljavnost tudi geslo:

»Getrennt marschieren vereint schlagen!«

Glede društva pa: Jeli naše društvo strankarska ali stanovska organizacija? da izkušas na vse mogoče načine zasejati razdor med nas, izčisti oziroma »klerikalnega duha«, o katerem ti je toliko znane, s tem napravljaj uslugo našim nasprotnikom. Saj tako ne bo težko streti našega odpora. S tem postopanjem siliš vse, ki se ne odlikujejo s posebno energijo, da se odtujijo organizaciji in ta, namesto da bi se prenovila, peša in umira. Klerikalni mogotci ti lahko čestitajo, da jim v zaslepljenosti pomagaš rušiti temelje vzajemnosti, sloge med nami. Hočeš li, da bi učiteljstvo izmetalo iz društva vse mirne, tihe značaje? Po tvoje naj bi bili v njem sami črnogledi pesimisti, anarhisti, antimilitaristi, ljudje, ki bi s cinizmom delovali na uničevanju zadnjih sledov religiozitet, ki bi širili med ljudstvom zanikanje vsega obstoječega, v besedi in tisku, ki bi kričali, da bi odmevalo daleč v vsemirje. Vse bi moralo biti anti — vsemu opozicija, da bi se počutil dobro! Tistega pa, na katerega si izbljuval že ves svoj mogoči srd, bi morali linčati, javno onemogočiti ga, a vendar je tudi on učitelj, je tudi on trpin v našem stanu. Ravnotako bi morali tvoje krumirje nagnati s pasjim bičem, pa bi bilo rešeno naše tako razcefrano gmotno stanje. Če imaš jasno čelo, pridi med nas in dokaži svoje obdolžitve, pa bo dobro, tako pa veruj, da smešiš nas, a si sam najbolj smešen.

Stanje šolstva v Bosni in Hercegovini.

Po uradnih podatkih je bilo koncem šolskega leta 1911/12. v Bosni in Hercegovini 514 osnovnih šol, na katerih je bilo nastavljenih 1019 učnih oseb, in to 738 na občin, 281 na konfesionalnih šolah.

Število otrok, ki so hodili v šolo, je znašalo 47.773. Po tem prihaja po priliki ena osnovna šola na 100 čet. km. Ako se upošteva, da je število šoloobveznih otrok — po zakonu o šolski dolžnosti — 151.654, izvira iz tega, da samo 30 odstotkov šoloobveznih otrok hodi v šolo.

Uradni krogi sami priznavajo, da je v primeri s šolami v Hrvaški, Dalmaciji, Srbiji in Bulgariji Bosna in Hercegovina jako zaostala ter je nujna potreba, da se v tem pogledu ukrene vse, kar je potrebno, da bo zadostno šol in učiteljev ter da bo deca hodila v šolo.

Za šole pa je potreba tudi zadostno število učiteljev in učiteljic, in ti morajo biti tudi plačani primerno. Vlada je izdelala zakonski načrt ki bo predložen saboru. Ta obsega potrebne regulacije plač itd. § 8. tega načrta pa določa, da se ima priznati učiteljstvu ljudskih šol karakter javnih uradnikov in ne deželnih, in je to ob razloženo tako, da se učiteljstvo smatra samo nosilec javne službe, ki mu jo je poverila uprava dežele.

Književnost in umetnost.

Matica Slovenska v Ljubljani da za svojo publikacijo »Gorski venec«, ki je izšla pred leti, kako drugo leposlovno ali znanstveno knjigo. Kdor ima torej omenjeno knjigo, naj jo pošlje blagohotno Matici in izrazi željo giede zamene.

»Slovana«. Oktobrova številka tega mesečnika je bogateje ilustrirana, nego so bile dosedanje številke: slike se odlikujejo tudi kvalitativno; to je vesel napredek. Profesor Saša Šantel, znani slovenski umetnik, nam je ilustriral zanimivi otroški prizor »Modre ptice«, te senzacionalne Maeterlinckove drame, in sicer z dvema slikama. Umetnica, gđ. Melita Rojčeva v Gorici nam podaja Gorenjko v narodni noši (večbarvno). Idejno znamenit je relief sročelja nove vseučiliške knjižnice v Zagrebu, ki se pravkar zgradi (načrt je delo prof. R. Valdeca). Poleg tega imamo še dve slike zagrebškega umetnika Bele Čikoša (»Tolažba« in »Spominjanje«) ter tri slike k članku prof. dr. Paherja o 4. umetniškem kongresu v Draždanih (med njimi Reprezentacijski dom v Pragi). — G. pisatelj Govekar nam prikazuje Aškerca, kako iniciativno je skrbel za kulturno središče slovensko, našo Ljubljano; kulturnega zgodovinarja bo zanimaj opis Prostoslava Kretanova, ki piše o Aškercu na osnovi svoje korespondence. V Ignaciju Grudnu, se zdi, dobimo nadarjenega pesnika. Med pesnimi je zastopan zopet g. Premk, ki ga je šteti med najboljše mlajše naše pesnike.

Družba sv. Mohorja. Družba sv. Mohorja v Celovcu je ravnokar pričela razpošiljati družbene knjige za leto 1912. Cenjeni udje prejmejo letos naslednji književni dar: 1. Zgodbe sv. Pisma, 18. zvezek (zadnji). 2. Koledar za leto 1913. 3. Balade in romance. 4. Podobe iz misijonskih dežel. 5. Slovenske večernice, 66. zvezek. 6. Zgodovina slovenskega naroda, 2. zvezek. Kdor je doplačal 60 vin. za broš., oziroma 1 krono za vezan izvod, prejme kot 7. knjigo: Razne povesti. Kdor je doplačal 80 vin. za vezan izvod z rdečo obrezo, oziroma 1 K 80 vin. za vezan izvod z zlato obrezo, prejme kot 8. knjigo: Evangeljska zakladnica. Družba se bo potrudila, da prejmejo častiti udje knjige kolikor mogoče hitro. Red za letošnje razpošiljatev je sledeči: 1. Amerika, Afrika, Azija. 2. Krška škofija. 3. Razni kraji. 4. Lavantinska škofija. 5. Ljubljanska škofija. 6. Goriška nadškofija. 7. Tržaško-koprska škofija. — Vsak družabnik naj prejme svoje knjige v tisti dekaniji ali župniji, v kateri se je vpisal. Na poznejše izpremembe stanovališča se pri tolikem številu družbenikov ni moglo ozirati. Cenjene gospode poverjenike nujno prosimo, naj pošljejo po prejemu »aviza« takoj po knjige na železniško postajo, da ne bo sitnih reklamacij, ki povzročajo družbi samo zamudo in nepotrebnih stroškov. Vsem č. č. gg. poverjenikom, ki prejmejo po železnici po več zabojev, vljudno naznanjamo, da se nahaja zapisnik udov vedno v zaboji z najnižjo številko. Vsakemu zavoju so tudi priložene vpisovalne pole in potrdilni listki za prihodnje leto. Stroške, katere so imeli č. č. gg. poverjeniki za odposlatev denarja in prejem knjig, morajo jim posamezni udje povrniti. One č. č. gg. poverjenike, ki dobivajo svoje knjige neposredno v družbini tiskarni, prosimo, naj čim prej pošljejo po nje, da nam zavoji ne zastavljajo prepotrebnega prostora. — Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Politiški pregled.

* Volitve na Štajerskem? Pogajanja, ki so se vršila med zastopniki veleposestnikov in med slovenskimi deželnimi poslanci, so bila taka, da ni misliti na delazmožnost štajerskega deželnega zbora. Zbornica bo gotovo razpuščena in nove volitve razpisane.

* Socialisti proti vojni. »Arbeiter Zeitung« označuje na prvi strani v obliki proglasa stališče socialistovske stranke napram balkanskim dogodkom in končuje s klicem: »Balkan — Balkancem!« — Turki in rumunski socialisti so izdali na balkanske narode proglas proti vojni.

* Nemški in češki učitelji za sporazum na Češkem. Skupni permanentni odbor čeških in nemških učiteljskih organizacij objavlja oklic na učiteljske organizacije, naj v interesu končnega izboljšanja materialnega stanja na to delujejo, da pride do sporazuma, ki bo za obe narodnosti pravičen in časten, in da postane zaradi tega deželni zbor delazmožen. Potrebno je, da učiteljske organizacije podpirajo one činitelje na češki in nemški strani, ki delujejo v interesu sporazuma.

* Stadlerjev »Hrvatski Dnevnik« v Sarajevu je znan po svoji mržnji do Srbov. V svoji fanatični zaslepljenosti piše glede na dogodke na Balkanu proti Srbom takole: Politiške budalosti so to, da Srbija in Črnogora gresta v boj za osvobodjenje kristjanov. V boj jih goni prevelik apetit za razširjenjem svojih mej in drugega nič. Katoliki se morejo najmanj veseliti srbskih uspehov na Balkanu, ker je katolikom mnogo bolje na Balkanu pod turškim gospodstvom nego pod srbskim.

* Alfrevič pred celovsko poroto. Dalmatinski učiteljskičnik Alfrevič je obtožen skrivde atentata Jukičevega na bana. Celovška porotna sodnija je delegirana za razpravo proti Alfreviču.

* Vsenemci za ljudstvo. Vsenemcey, ki se zbira okrog starega Schönererja, v Avstriji nihče resno ne jemlje, celo državni pravdniki ne, ker bi morali sicer na primer skoro vsak dan zapleniti »Allduitsches Tagblatt«. Menda si vlada in vsak drugi misli, da ljudje, ki svoje veleizdajniške smotre naravnost usiljivo na veliki zvon obešajo, niso nevarni. Vkljub vsej smešni kričavosti pa moramo Vsenemcem nekaj priznati: njih visoko moralno stališče napram ljudstvu. V »Allduitsches Tagblattu« ne boste nikoli dobili opolzkosti ne pod črto, ne nad črto. Ob vsaki priliki se ta list obrača proti demoralizaciji ljudstva in opozarja na nevarnosti, ki prete nemštvu v tem oziru. Na duši in telesu zdrav, krepek in čist rod — to je geslo, po katerem se Schönererjeva skupina vsaj na videz ravna.

Priporočajte in širite naš list!